

ALLA HELGONS KAPELL

FASADRENOVERING

ALLA HELGONS KAPELL
LINKÖPINGS STAD OCH KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Kyrkogården, Linköping.

LINKÖPINGS SLÖJDMAGASIN.

Alla Helgons kapell

Fasadrenovering

Innehåll

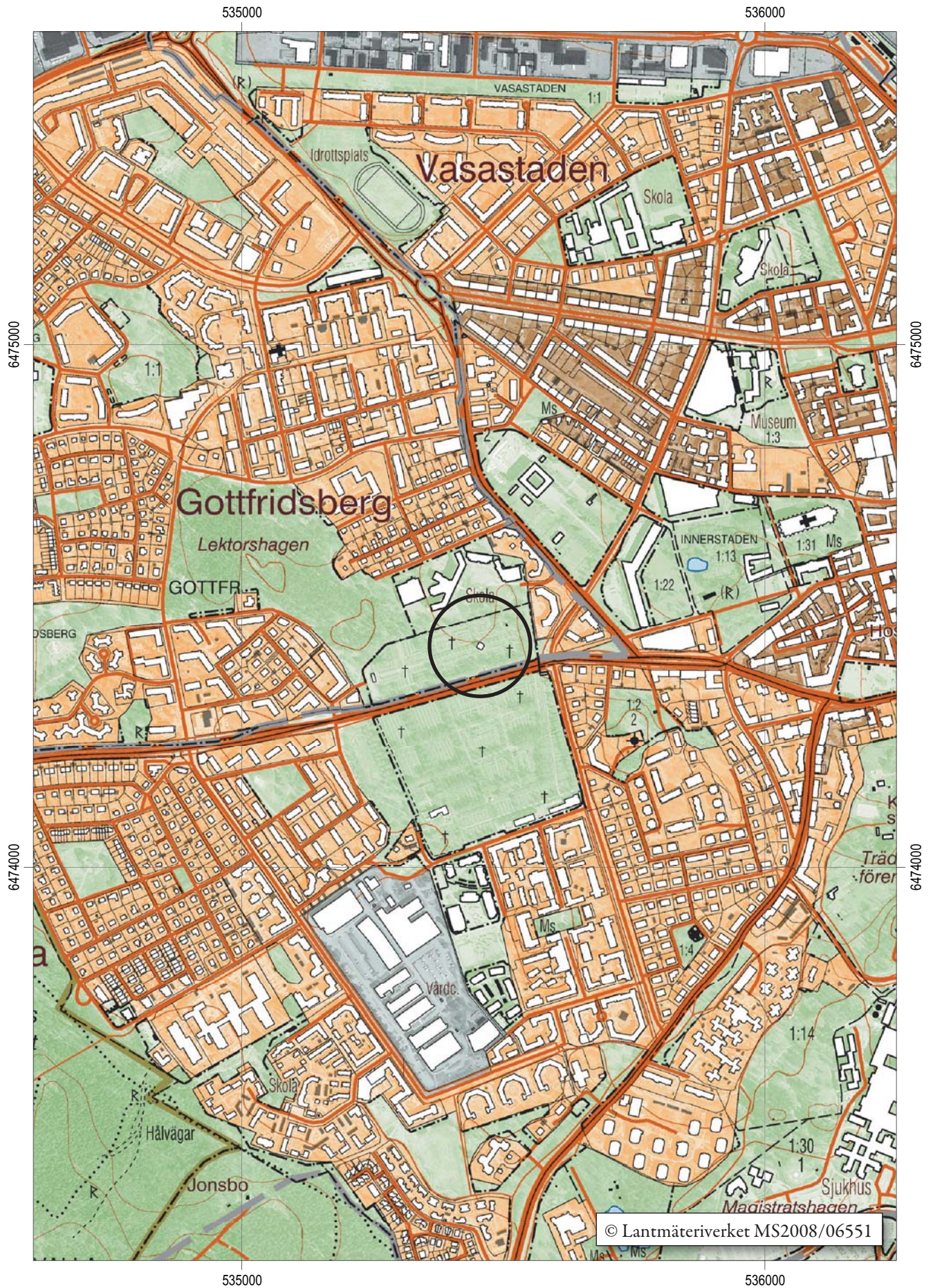
Bakgrund	4
Basfakta om objektet	4
Beskrivning och historik.	4
Tidigare kända renoveringsarbeten	6
Kulturhistorisk bedömning.	6
BASFakta om projektet	6
Fastighetsägare / beställare.	6
Bidrag	6
Tillstånd från länsstyrelsen	6
Östergötlands museums yttrande.	6
Tidsperiod	6
Problembild / skadebild	7
Målsättning med projektet.	7
Arbetsbeskrivning	7
Resultat	8
Genomförda arbeten	8
Uppföljning	11
Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut.	11
Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet	11
Godkännande / slutbesiktning	13
Medverkande i projektet.	14
Entreprenörer	14
Antikvarisk medverkan.	14
Övrigt.	14
Antikvariska kontroller / besiktningar	14
Fotodokumentation.	14
Källor	14
Övrigt	14
Tekniska uppgifter	15

*Omslagsbilder; övre: Gravkapellet från söder år 1905. Kolorerat fotografi eller eventuellt målat vykort. Bilddatabasen "Bild Linköping".
Nedre: Alla Helgons kapell från söder.*

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Utdrag ur digitala Fastighetskartan med Alla Helgons kapell markerat. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Gravkapellet ligger centralt på Norra griftegårdens äldre del, placerat i mittaxeln som på andra sidan Malmslättsvägen övergår i Södra griftegårdens mittaxel. Det åttkantiga gravkapellet är uppfört i en våning med källare. Det korsformade taket och fyra utskjutande sidor med gavelfronton ger en något korsformad exteriör. Kapellet har en stomme av tegel och fasaderna är slätputsade och var innan fasadrenoveringen avfärgade i guldockra. Sockeln av ett skift räfflad kalksten vilar på en grund av fogade grovhuggna och avfasade granitstenar. Fasaderna saknar dekor, men i de fyra gavelröstena finns en rundbågig nisch. Nischerna verkar inte ha funnits

Gravkapellet från söder. Foto Östergötlands museum 2010.

Gravkapellet från öster. Foto Östergötlands museum 2010.

Gravkapellet från norr. Foto Östergötlands museum 2010.

Gravkapellet från väster. Foto Östergötlands museum 2010.

Gravkapellet från söder år 1900. Bilddatabasen "Bild Linköping".

från början. Fasaden avslutas upptill av en profilerad putsad takfot. Taket är korsformat och skivtäckt med falsad kopparplåt och kröns med en kopparklädd lanterninliknande spira. Spiran avslutas med ett förgyllt kors och en äldre typ av förgyllda kors kröner lanterninens gavlar. Ståndrännor och stuprören med böjda vinklar är av koppar.

Rundbågiga höga fönster i väster och öster med bågar bakom putsade masverk. Glasrutorna har en diagonal spröjsning. Fönsterbågar och spröjsverk är eventuellt av gjutjärn. Plåtklädda solbänkar. Entrépartiet i söder utgörs av en omålade pardörr i ek med fyllningar. Dörren sitter i en putsad omfattning med diamantsnitt. Över dörrpartiet sitter ett rosettfönster inskrivet i en rundbågig profilerad omfattning. Fönstret har samma uppbyggnad som de övriga två fönstren. I norr och väster finns två utbyggda källarnedgångar med kopparklädda sadeltak och rundbågiga dörrar med träpanel i mönster, en pardörr i norr och en enkeldörr i väster.

År 1886 stod gravkapellet på griftegårdens norra del färdigt. Det är inte helt klarlagt vem som har ritat gravkapellet, troligen är det August Nyström från Kristberg. Entreprenörer för uppförandet av gravkapellet var C J och Oscar Nylander. De båda bröderna har arbetat med flera framträdande byggnader i och kring Linköping, bl a Elsa Brändströms skola och ombyggnaden av Bjärka Säby slott. Gravkapellet hörde till domkyrkoförsamlingen, men fick från 1888 användas även av S:t Lars församling utan avgift. Fotografiet nedan visar gravkapellet ca 15 år efter uppförandet. Fasaderna utgörs troligen av tegel med putsade dekorationer. Det rundbågiga entrépartiet är detsamma som idag, men takfotens rundbågefris finns inte kvar. Dagens nisch i gavelröset har tillkommit senare. Den undre granitsockeln och övre kalkstenssockeln syns på fotografiet. I boken "Som jag minns det" från 1941 skriver Axel L Romdahl om sin barndom i Linköping och han beskriver gravkapellet som "ett även för sin tid arkitektoniskt dåligt begravningskapell".

Ett fotografi från 1930-talet visar gravkapellet med ljusa, enhetligt avfärgade fasader.

I samband med planeringen på 1940-talet av Norra kyrkogårdens utvidgning nämner stadsarkitekt Sven Westholm att kapellet borde ses över. Med det avsåg han målning, inredning, dörrar, fönster samt förbättring av värmesystemet. I en artikel i Östgöta Correspondenten 1947 beskrivs vad som utförts. Kupolen var blåmålad och väggarna målade i svagt gulgrått. Det var ett nytt altare, ny eluppvärmning och ny elhiss. Läktaren var utbyggd, så att man

kunde inrymma ett mindre rum för officianten under läktaren. Bänkarna hade ersatts med stolar. Tidigare fanns endast en utvändigt nergång till källaren, men nu hade man tagit upp en nergång även invändigt. I källaren var det inrymt ett dekorationsrum och ett väntrum för bärarna. Till tidningsartikeln hör ett fotografi där man kan se dagens lampetter på väg-garna. Dessutom finns altare och katafalk. Eventuellt är detta en renovering som enbart rör interiören.

Några begravingar äger inte rum i gravkapellet längre och ceremonisalen är omgjord till föreläsningssal med möjlighet till utställningar.

Tidigare kända renoveringsarbeten

Uppgifter saknas om tidigare fasadrenoveringar.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen begränsas i denna rapport till exteriören.

Trots senare förändringar i exteriören så som putsning av fasaderna och förenkling av fasa-dens dekorelement är gravkapellet ett mycket gott exempel på tidens nygotiska arkitektur med höga fönster och rosettfönster med masverk och diagonal spröjsning. Arkitekturen anknyter på ett förenklat sätt till domkyrkan. Gravkapellets åttkantiga form är vanlig för gravkapel-len på stadskyrkogårdarna i Östergötland under senare delen av 1800-talet. År 1887 skriver arkitekt Helgo Zetterwall vid Överintendentsämbetet att den polygonala och runda formen är lämplig för ”smärre byggnader såsom grafkor, begravningskapell, dop- eller bönkapell”. Alla Helgons kapell har genom sin tidstypiska arkitektur mycket höga kulturhistoriska värden i exteriören. Genom sin knytning till August Nyström har det även ett högt regionalt värde. Den centrala placeringen på kyrkogården, i det här fallet där de båda huvudgångarna möts, är typisk för de kyrkogårdar som uppfördes i utkanten av städerna under 1800-talet.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/Beställare

Linköpings pastorat, Box 2037, 580 02 Linköping.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Länsstyrelsen Östergötland har i beslut, 2014-06-30, dnr 433-5187-14, lämnat tillstånd att renovera Linköpings Alla Helgons kapell.

Östergötlands museums yttrande

-

Tidsperiod

Arbetena genomfördes under perioden augusti 2014 - november 2014.

Skada på rund list i fönstrens masverk.

Ett skadat parti i anslutning till takfoten har huggits upp. Dessutom högs all puts bort på hörnlisenerna.

Problembild / Skadebild

Fasaderna hade en del putsskador och fönster behövde målas.

Målsättning med projektet

Reparation av fasaderna med lämpligt lagningsbruk och avfärgning med traditionell färgtyp. Ursprungligen var avsikten att kulören skulle vara lika den befintliga, men denna inriktning kom att ändras under arbetets gång.

Arbetsbeskrivning

Mycket kortfattad beskrivning i ”Offertförfrågan avseende Putsning målning Allhelgona kapell. 2014-05-12.”

Resultat

Genomförda arbeten

Skadorna var mest omfattande på lisenerna och där slogs all puts ner. Underlaget bedömdes vara lite sämre här än på murverket i övrigt och därför godkändes användande av KC-bruk i botten. (Telefonsamtal med Länsstyrelsen 2014-08-21.) I övrigt användes Webers lagningsbruk och finbruk med luftkalk, dolomit och natursand. Fasaderna förvattnades och eftervattnades enligt Webers rekommendationer.

Grundning av lisen.

Fasaderna avfärgades med Kulturkalkfärg från Weber. Beträffande kulören angavs avfärgning i befintlig kulör i ansökan. På ett tidigt stadium började man diskutera att återgå till den äldre röda fasadfärgen, vilket även Länsstyrelsen hade förordat redan i tillståndsbeslutet. Som ett alternativ diskuterades även den ljus gulaktiga kulör som kapellet har haft åtminstone under 1930-talet. Prover på tre olika kulörer målades upp; befintlig mättat gula kulör, en ljusare gulaktig kulör som syntes på många ställen i anslutning till skador (närmast Keim 9095), samt den röda kulör som det fanns spår av på många murfogar och även en del tegel (Keim 9162). Det beslutades att använda den röda kulören som även godkändes vid ett platsbesök av bygglovsarkitekt Ylva Bengtsson, Linköpings kommun. Lisener m m avfärgades i kulören Keim 9312, en gråbeige kulör som togs fram vid färgskrapning på dörrromfattningen.

Det var aldrig aktuellt med någon omfattande renovering av fönstrens gjutjärnsbågar, utan efter rengöring målades dessa med Alcro Komplet, en alkydbaserad färg med visst rostskydd.

En ljusare gul kulör som kunde ses på flera ställen på fasaden.

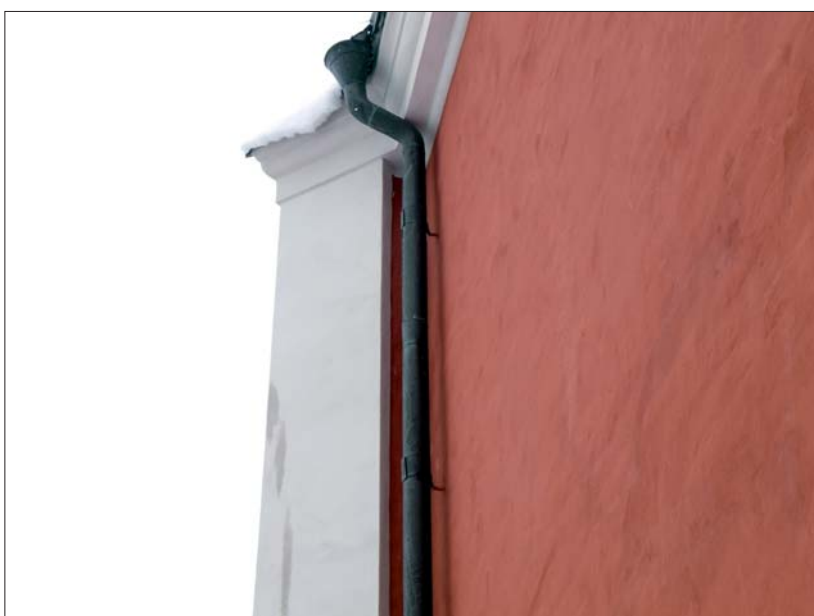
*Uppmålat färgprov på den röda kulören.
Intill provbitens nedre del finns några
av de färgspår som provmålningen ut-
gick från.*

Kapellet från söder efter renovering.

Rosettfönstret efter ommålning.

En av diskussionerna under arbetets gång rörde var gränsen skulle gå mellan fasadkulör och den grå kulören.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från Länsstyrelsens beslut

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet. Bortsett från att all puts togs ner från lisenerna, blottades murverket enbart i samband med en del skador. På ett ställe i öster syntes en rundfog utan färgspår. Den kan tyda på ett ursprungligt fasadutseende med ett bart tegelmurverk. På flera ställen fanns dock inte en sådan fog, men däremot spår av röd färg på murfogen och även på en del tegel. En tolkning är att rundfogarna har blivit dåliga och slagits ner. I samband med detta avfärgades hela fasaden röd.

Exempel på rundfog.

Exempel på röda färgspår på murfog.

Det fanns spår efter den rundbågefris som ursprungligen funnits under takfoten. Frisen har slagits ner i samband med tidigare fasadarbeten, men båganfängen kunde ännu skönjas. Ingen analys gjordes av masverkets uppbyggnad. Troligen är de inte av kalksten, utan betong eller annat konstmaterial.

Rest av kappellets ursprungliga rundbågefris.

*Detalj av masverket till ett av de stora fönstren.
Masverken hade ett relativt tunt färgskikt.*

Detalj av rosett-fönstret.

Godkännande/slutbesiktning

Östergötlands museum har deltagit som antikvariskt medverkande och kan godkänna arbetet ur antikvarisk synpunkt.

Fönster i öster.

Kapellet från norr.

Kapellet från väster.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

Totalentreprenör: Johansson & Pettersson Byggnads AB, Motala. Fönstermåleri: Hagmans Tak Öst AB, Motala

Antikvarisk medverkan

Antikvarisk medverkan genom byggnadsantikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2014-08-18, 2014-08-19, 2014-09-02, 2014-10-02 och 2014-11-06.

Fotodokumentation

Digitala foton förvaras på Östergötlands museum.

Källor

Ahlberg Sven Olof. *Bevara betongen*. Stockholm 2012.

Bruto Ellhar, Maria m fl. *Minnenas park – Linköpings centrala griftegårdar under 200 år*. Linköping 2011.

Schönbäck, Hedvig. *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830. Arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholm 2008.

Östergötlands länsmuseum. *Kulturbeskrivning av gravkapell i Linköpings stift 2011*.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Övrigt

Materialförteckning enligt Johansson & Pettersson Byggnads AB:

Grundningsbruk pelare – Weber 224

Kalkbruk fasad och pelare – Weber 142

Kalkbruk fin fasad och pelare – Weber 144

Avfärgning kalkfärg – Weber 249

Kulör stora fasadytor – Weber 40009 lika Keim 6192 (ska troligen vara 9162)

Kulör pelare, dörrromfattning och masverk – översatt till Keim 9312

Gjutjärnsbågarna målades med Alcro Komplet, kulör NCS S 5020-B.

Tekniska uppgifter

Lokal	Alla Helgons kapell
Stad/socken	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fastighetskartans blad	64F 7d SO
Typ av undersökning	Antikvarisk medverkan
Östergötlands museums dnr	294/14
D:o projektnr	510796
Lst dnr	433-5187-14
Uppdragsgivare	Linköpings pastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	Augusti - november 2014
Grafisk form	Lasse Norr
Ev dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapportnr	2015:201 © Östergötlands museum

Rapport 2015:201